

TANTÁRGYI TEMATIKA
BTMAN207 Régi magyar irodalomtörténet II. ea.

Tantárgy neve: Régi magyar irodalomtörténet	Tantárgy Neptun kódja(i): BTMAN301, BTMAN207, BTMAN302, BTOMA1N04, BTOMA2N02, BTOMA2N03, BTOSVM1N04, BTOSVM1N05 (E Neptun kód(ok) a nappali képzésre vonatkozik/vonatkoznak. A levelező képzés Neptun kódjaiban a számjegy előtti N betűt L betűre kell cserélni!)
	Tantárgyfelelős intézet: ME BTK Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet
	Tantárgyelem: K (K: kötelező, KV: kötelezően választható, SZV: szabadon választható)
Tárgyfelelős (név, beosztás): Tasi Réka adjunktus	
Közreműködő oktató(k): Tasi Réka adjunktus	
Tantárgyi egység: Régi magyar irodalomtörténet II. ea.	
Tantárgyi egység Neptun kódja: BTMAN207 (E Neptun kód a nappali képzésre vonatkozik. A levelező képzés Neptun kódjában a számjegy előtti N betűt L betűre kell cserélni!)	
Javasolt félév: 1T (A szak keresztféléves meghirdetésben nem indul, így páratlan számú félév tárgyait csak ősszel, páros számúkat csak tavasszal lehet felvenni.)	Előfeltétel: BTMAN301 (E Neptun kód(ok) a nappali képzésre vonatkozik/vonatkoznak. A levelező képzés Neptun kódjaiban a számjegy előtti N betűt L betűre kell cserélni!)
Óraszám/hét: 2 (A nappali képzés heti óraszámja 14 héten át. A levelező képzések féléves óraszámja a következő: heti 1 nappali tagozatos óra esetén a levelező tagozat féléves óraszámja 5, heti 2 nappali tagozatos óra esetén a levelező tagozat féléves óraszámja 10 stb.)	Számonkérés módja (a/gy/k/b): BTMAN207, BTMAN301, BTOMA1N04, BTOMA2N02, BTOSVM1N04: kollokvium, BTMAN302, BTOMA2N03, BTOSVM1N05: gyakorlati jegy (A teljesítés követelményeit lásd alább a <i>Félévközi számonkérés módja és értékelése</i> pontnál.)
Kreditpont: BTMAN301, BTMAN207: 3, BTMAN302, BTOMA1N04, BTOMA2N02, BTOMA2N03, BTOSVM1N04, BTOSVM1N05: 2	Tagozat: nappali (A tantárgy és a tantárgyi egység adatai és követelményei azonosak a levelező tagozaton is, egyedül a Neptun kód különbözik.)
<p>Tantárgyi egység feladata és célja (röviden összefoglalva): A tantárgy célja az 1772 előtti magyar irodalom kialakulásának és fejlődésének legáltalánosabb áttekintése, valamint a hallgatók megismertetése a régi magyar irodalom legfontosabb szövegeivel és szakirodalmával. A tantárgyi egység a késő-reneszánsz, a barokk, a rokokó és a felvilágosodás-kori magyarországi irodalom történetét tekinti át, a 17. század elejétől a 18. század végéig. Kiemelkedő alkotók: Rimay János, Szenci Molnár Albert, Pázmány Péter, Zrínyi Miklós, Apácai Csere János, Gyöngyösi István, Mikes Kelemen, Faludi Ferenc.</p> <p>Fejlesztendő kompetenciák: <i>tudás:</i> A hallgató szerezzen megalapozott tudást a régi magyar irodalom változó, nyelvi, ízlésbeli, irodalmi és társadalmi törekvéseiről, folyamatosan alakuló intézményrendszeréről és műfaji hierarchiájáról. <i>képesség:</i> A hallgató váljon képessé arra, hogy történeti kontextusban szemlélje az irodalmi jelenségeket, és a szakma kínálta megközelítési módokból önállóan válogatva saját értelmezői magatartást tudjon kialakítani. <i>attitűd:</i> A hallgató törekedjen szakterületi ismereteinek folyamatos bővítésére, saját értelmezői készségének fejlesztésére, az irodalmi jelenségek történeti meghatározottságnak</p>	

és változékonyságának megértésére.

autonómia és felelősség: A hallgató tudatosan reflektáljon az általa alkalmazott szemléleti és megközelítés módok alkalmazhatósági körére, lehetőségeire és korlátaira.

Tantárgyi egység tematikus leírása 14 heti bontásban:

1. A manierizmus irodalma
2. Szenci Molnár Albert
3. A puritanizmus irodalma
4. Pázmány Péter
5. Zrínyi Miklós
6. Gyöngyösi István és a barokk udvari költészet
7. Korszak- és stílusfogalmak: felvilágosodás, klasszicizmus, romantika
8. Irodalom- és közösségfogalmak: felekezeti közösségi, államközösségi, eredetközösségi, hagyományközösségi identitás
9. A nyelvkérdés és a nyelvújítási mozgalom I.
10. A nyelvkérdés és a nyelvújítási mozgalom II.
11. Intézményesülés: irodalmi társaskörök, akadémiai mozgalom
12. Intézményesülés: lapok, folyóiratok, könyvkiadás
13. Intézményesülés: „pennatsatak”
14. Intézményesülés: mecénatúra, hivatásosodás, írókultusz

Félévközi számonkérés módja és értékelése (prezentáció, zárthelyi dolgozat, szemináriumi dolgozat beadása stb.):

A félévközi számonkérés módját és értékelését a félév kezdetekor a tantárgyi egység oktatója határozza meg.

Gyakorlati jegy/kollokvium teljesítésének módja és értékelése (félévközi teljesítmény aránya a beszámításnál, ponthatárok stb.): K SZ

A kód jelentése:

A = a tantárgy aláírással zárul, amelyben kétfokozatú az értékelés (nem megfelelt, megfelelt). A hallgató legfeljebb az óraszám 30%-át mulaszthatja el következmények nélkül, az ezt meghaladó mértékű hiányzás – kivéve az igazolt betegség miatti hiányzást – esetén az aláírás nem szerezhető meg. Az igazolt hiányzás pótlási feltételeit az oktató ismerteti. Az aláírás feltétele, hogy az oktató által a félév során támasztott prezentációs és beadási kötelezettségeknek a hallgató maradéktalanul eleget tegyen.

K = a tantárgy kollokviummal zárul, amelyben ötfokozatú az értékelés (1–5). Az előadások óraszámának legalább 60%-án kötelező a hallgató részvétele, amit jelenléti ívre vezetett aláírásával igazol. Az ennél többet mulasztó hallgató nem kaphat aláírást és nem vizsgázhat. Az előadáshoz évközi zárthelyi dolgozat(ok) társulhat(nak), legfeljebb akkora számban, mint a tantárgyi egység kreditpontszáma.

Amennyiben az előadáshoz zárthelyi dolgozat(ok) társul(nak), annak/azoknak az eredménye legalább 30%, legfeljebb 40%-os súllyal esik latba a záró osztályzatban. A zárthelyi dolgozat(ok)ról az oktató a tárgy félévi meghirdetésekor a Neptun rendszerben ad tájékoztatást. A szakmai követelményekhez képest a hallgatónak minden zárthelyi dolgozatában és a kollokviumon is legalább 50%-os felkészültséget kell igazolnia ahhoz, hogy az elégséges (2) osztályzatot megszerezze.

SZ = a tantárgy gyakorlati jeggyel zárul, amelyben ötfokozatú az értékelés (1–5). A hallgató legfeljebb a szemináriumi óraszám 30%-át mulaszthatja el következmények nélkül, az ezt meghaladó mértékű hiányzás – kivéve az igazolt betegség miatti hiányzást – esetén az aláírás és a gyakorlati jegy nem szerezhető meg. Az igazolt hiányzás pótlási feltételeit az oktató ismerteti. Az aláírás feltétele, hogy az oktató által a félév során támasztott prezentációs és beadási kötelezettségeknek a hallgató maradéktalanul eleget tegyen. A szemináriumhoz évközi zárthelyi dolgozat(ok) társulhat(nak), annak/azoknak az eredménye legalább 30%, legfeljebb 40%-os súllyal esik latba a záró osztályzatban. A zárthelyi dolgozat(ok)ról az oktató a tárgy félévi meghirdetésekor a Neptun rendszerben ad tájékoztatást. A szakmai követelményekhez képest a hallgatónak minden zárthelyi dolgozatában és a beadott szemináriumi dolgozatában is legalább 50%-os felkészültséget kell igazolnia ahhoz, hogy az elégséges (2) osztályzatot megszerezze.

KSZ = a tantárgy kollokviummal és gyakorlati jeggyel záruló tantárgyi egysége(ke)t egyaránt tartalmaz. Az előbbiekre a K, az utóbbiakra az SZ kódnak megfelelő értékelés vonatkozik.

Kötelező irodalom a tantárgyi egység egészéhez vagy 14 heti tematikus leírásának megfelelő beosztásban:

A tételeknél megadott szövegek ismerete kötelező. A szövegek könnyebb elérését segítő a fontosabb műveknek minél több szövegkiadását megadtuk, amelyek közül bármely használható (a választhatóságra a „vagy:” jelölés utal). A felsorolt szakirodalomból kötelező ismerni a csillaggal megjelölteket, valamint a jelöletlenek közül tételenként további legalább egy szabadon választott tanulmányt.

Valamennyi tételhez használható alapvető összefoglalás:

A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig, szerk. KLANICZAY Tibor, Bp., Akadémiai,

1964 (A Magyar Irodalom Története, 2).

A szakirodalomban való tájékozódáshoz:

Az 1970-ig megjelent szakirodalomhoz: STOLL Béla, VARGA Imre, V. KOVÁCS Sándor, A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig, Bp., Akadémiai, 1972 (A Magyar Irodalomtörténet Bibliográfiája, 1).

Az 1971–1990 között megjelent szakirodalomhoz: *A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1971–1990*, főszerk. PAJKOSSY György (1971–1982), VELICH Sándorné (1983–1988), szerk. NÉMETH S. Katalin (1976, 1977, 1979, 1981), LICHTMANN Tamás (1976, 1978, 1980), VELICH Sándorné (1981, 1982, 1987, 1989), VARGA Katalin (1983), DOBÓ Katalin (1984, 1986, 1988), ZÁHONY Éva (1985, 1987), Bp., OSZK, 1977–2000.

Az 1991–1995 között megjelent szakirodalomhoz: B. HAJTÓ Zsófia, CSÓRA Karola, A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1991–1995, Bp., Akadémiai Kiadó–Argumentum Kiadó, 2007 (A Magyar Irodalomtörténet Bibliográfiája, 9).

Az 1996 óta megjelent szakirodalom tudományos igényű bibliográfiai feltárása még nem történt meg. Jobb híján, hiányosságai ellenére, tájékozódásra használható: *Irodalmi kritikák, tanulmányok bibliográfiája 1961-től*, szerk. PESTI Ernő, elérhető a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár honlapján: www.fszek.hu.

Idegen nyelvű átfogó irodalomtörténet:

Lóránt CZIGÁNY. ed. *The Oxford History of Hungarian Literature: From the Earliest Times to the Present*. Oxford: Clarendon Press, 1984.

1. A manierizmus irodalma

Szövegek:

Ecsedi Báthory István meditációiból: ECSEDI BÁTHORY István *Meditációi*, kiad. ERDEI Klára, KEVEHÁZI Katalin, Bp.–Szeged, MTA Könyvtára, 1984 (Adattár, 8), 160–168; vagy: *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Reneszánsz kor*, főszerk. TARNAI Andor, szerk. BITSKEY István, Bp., Tankönyvkiadó, 1990, 728–730; vagy: *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból, I, Késő-reneszánsz manierizmus és kora-barokk*, szerk., vál., előszó, bev. KOVÁCS Sándor Iván, kiad., magy. CSILLAG István, NAGY Levente, ORLOVSZKY Géza, S. SÁRDI Margit, munkatársak BORIÁN Elréd, KISS Farkas Gábor, MAJZER Mónika, Bp., Osiris Kiadó, 1998 (Osiris Tankönyvek), 33–37.

Rimay János *Balassi-epicédiumának* rekonstruált szövege: RIMAY János *Írásai*, kiad., utószó, jegyz. ÁCS Pál, Bp., Balassi Kiadó, 1992 (Régi Magyar Könyvtár: Források, 1), 5–44; vagy: RIMAY János, *Epicédium a Balassi-fivérek, Bálint és Ferenc halálára*, szerk., kiad., jegyz. ÁCS Pál, Bp., Balassi Kiadó, 1994, 5–67; vagy: *Magyar költők 17. század – A kuruc kor költészete*, vál., kiad., jegyz. KOMLOVSZKI Tibor, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1990, I–II (Magyar Remekírók), I, 7–36; vagy: *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Reneszánsz kor*, főszerk. TARNAI Andor, szerk. BITSKEY István, Bp., Tankönyvkiadó, 1990, 705–708, 716–722; vagy: *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból, I, Késő-reneszánsz manierizmus és kora-barokk*, szerk., vál., előszó, bev. KOVÁCS Sándor Iván, kiad., magy. CSILLAG István, NAGY Levente, ORLOVSZKY Géza, S. SÁRDI Margit, munkatársak BORIÁN Elréd, KISS Farkas Gábor, MAJZER Mónika, Bp., Osiris Kiadó, 1998 (Osiris Tankönyvek), 152–171.

Rimay tervezett Balassi-kiadásának fennmaradt szövegei: RIMAY János *Írásai*, kiad., utószó, jegyz. ÁCS Pál, Bp., Balassi Kiadó, 1992 (Régi Magyar Könyvtár: Források, 1), 45–53; vagy: *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból, I, Késő-reneszánsz manierizmus és kora-barokk*, szerk., vál., előszó, bev. KOVÁCS Sándor Iván, kiad., magy. CSILLAG István, NAGY Levente, ORLOVSZKY Géza, S. SÁRDI Margit, munkatársak BORIÁN Elréd, KISS

- Farkas Gábor, MAJZER Mónika, Bp., Osiris Kiadó, 1998 (Osiris Tankönyvek), 171–174.
- Rimay János verseiből: RIMAY János *Írásai*, kiad., utószó, jegyz. ÁCS Pál, Bp., Balassi Kiadó, 1992 (Régi Magyar Könyvtár: Források, 1), 57–176; vagy: *Magyar költők 17. század – A kuruc kor költészete*, vál., kiad., jegyz. KOMLOVSZKI Tibor, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1990, I–II (Magyar Remekírók), I, 36–78; vagy: *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Reneszánsz kor*, főszerk. TARNAI Andor, szerk. BITSKEY István, Bp., Tankönyvkiadó, 1990, 708–716; vagy: *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból, I, Késő-reneszánsz manierizmus és kora-barokk*, szerk., vál., előszó, bev. KOVÁCS Sándor Iván, kiad., magy. CSILLAG István, NAGY Levente, ORLOVSZKY Géza, S. SÁRDI Margit, munkatársak BORIÁN Elréd, KISS Farkas Gábor, MAJZER Mónika, Bp., Osiris Kiadó, 1998 (Osiris Tankönyvek), 174–186.
- PRÁGAI András, *Ajánlólevél és Előszó a Fejedelmeknek serkentő órájához = Régi magyar költők tára: XVII. század, 8, Bethlen Gábor korának költészete*, kiad. KOMLOVSZKI Tibor, STOLL Béla, Bp., Akadémiai Kiadó, 1976, 469–498.
- Fordításrészletek Prágai András *Fejedelmeknek serkentő órájából: Magyar gondolkodók: 17. század*, vál., kiad., jegyz. TARNÓC Márton, Bp., Szépirodalmi, 1979 (Magyar Remekírók), 87–103; vagy: *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Reneszánsz kor*, főszerk. TARNAI Andor, szerk. BITSKEY István, Bp., Tankönyvkiadó, 1990, 740–743; vagy: *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból, I, Késő-reneszánsz manierizmus és kora-barokk*, szerk., vál., előszó, bev. KOVÁCS Sándor Iván, kiad., magy. CSILLAG István, NAGY Levente, ORLOVSZKY Géza, S. SÁRDI Margit, munkatársak BORIÁN Elréd, KISS Farkas Gábor, MAJZER Mónika, Bp., Osiris Kiadó, 1998 (Osiris Tankönyvek), 193–194.
- Rimay kritikája Prágairól: RIMAY János *Írásai*, kiad., utószó, jegyz. ÁCS Pál, Bp., Balassi Kiadó, 1992 (Régi Magyar Könyvtár: Források, 1), 224–234; vagy: *Régi magyar levelestár (XVI–XVII. század), I–II*, vál., kiad., bev., jegyz. HARGITTAY Emil, Bp., Magvető, 1981 (Magyar Hírmondó), I, 573–594; vagy: *Magyar gondolkodók: 17. század*, vál., kiad., jegyz. TARNÓC Márton, Bp., Szépirodalmi, 1979 (Magyar Remekírók), 510–523; vagy: RIMAY János *Összes művei*, kiad. ECKHARDT Sándor, Bp., Akadémiai Kiadó, 1955, 434–441.
- Szakirodalom:
- *KLANICZAY Tibor, *A reneszánsz válsága és a manierizmus*, ItK, 74(1970), 419–450; *ua.* = KLANICZAY Tibor, *A múlt nagy korszakai*, Bp., Szépirodalmi, 1973, 226–282; *ua.* = *Válogatás a régi magyar irodalom szakirodalmából 1772-ig*, I–II, szerk. S. SÁRDI Margit, Bp., Tankönyvkiadó, 1983, II, 371–417.
- BÁN Imre, *A magyar manierista irodalom*, ItK, 74(1970), 451–465; *ua.* = BÁN Imre, *Eszmék és stílusok: Irodalmi tanulmányok*, Bp., Akadémiai, 1976, 168–185; *ua.* = *Válogatás a régi magyar irodalom szakirodalmából 1772-ig*, I–II, szerk. S. SÁRDI Margit, Bp., Tankönyvkiadó, 1983, II, 418–439.
- KLANICZAY Tibor, *A manierizmus esztétikája = A manierizmus*, bev., vál., szerk. KLANICZAY Tibor, ford. LONTAY László, LÓRÁNTH István, KLANICZAY Tibor, NEMÉNYI Kázmér, TANDORI Dezső, TIMÁR Lajosné, Bp., Gondolat, 1975; 1982², 5–140; *ua.* = KLANICZAY Tibor, *Hagyományok ébresztése*, Bp., Szépirodalmi, 1976, 327–409, 550–562.
- *KLANICZAY Tibor, *A meditatív költészet: a manierizmus reprezentatív műfaja* (1982) = KLANICZAY Tibor, *Pallas magyar ivadécai*, Bp., Szépirodalmi, 1985, 124–128.
- SZABÓ András, *A késő humanizmus irodalma Sárospatakon (1558–1598)*, Debrecen, Hernád Kiadó, 2004 (Nemzet, Egyház, Művelődés, 1), 9–23.
- *KOMLOVSZKI Tibor, *Rimay és a Balassi-hagyomány*, ItK, 1982, 589–600; *ua.*, *Mester és tanítvány (A Balassi-vers és Rimay költészete) c.* = KOMLOVSZKI Tibor, *A Balassi-vers karaktere (Tanulmányok)*, Bp., Balassi Kiadó, 1992 (Régi Magyar Könyvtár: Tanulmányok, 1), 67–101.

- ZEMPLÉNYI Ferenc, *Rimay és a kortárs európai költészet*, ItK, 1982, 601–613; ua., *Magyar kísérlet a meditatív verskötet-kompozícióra és európai kapcsolódásai (Rimay)* c. = ZEMPLÉNYI Ferenc, *Műfajok reneszánsz és barokk között*, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2002 (Historia Litteraria, 11), 129–146.
- KNAPP Éva, *Az irodalmi hagyományozódás rétegei Rimay János Fortuna–Occasio-versében*, ItK, 1997, 470–507; ua. = KNAPP Éva, *Irodalmi emblematika Magyarországon a XVI–XVIII. században: Tanulmány a szimbolikus ábrázolásmód történetéhez*, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003 (Historia Litteraria, 14), 119–158.
- ÁCS Pál, *Rimay János korai versciklusai*, ItK, 1989, 306–311; ua. = ÁCS Pál, „Az idő ósága”: *Történetiség és történetiszemlélet a régi magyar irodalomban*, Bp., Osiris–2000, 2001, 43–51.
- DEZSŐ Kinga, KOVÁCS Béla Lóránt, „A dallam nem változtat szövegén”? (*Balassi és Rimay verseinek dallamairól*), ItK, 111(2007), 131–146.
- ÖRY Katinka, *Olvasatlanság – olvashatlanság: Az ambiguitas retorikája Rimay János Balassi-epicédiumának kísérőszövegeiben*, ItK, 111(2007), 555–581.
- BÁN Imre, „Fejedelmeknek serkentő órája”, It, 46(1958), 360–373; ua. = BÁN Imre, *Eszmék és stílusok: Irodalmi tanulmányok*, Bp., Akadémiai, 1976, 140–156.
- *HARGITTAY Emil, *Gloria, fama, literatura: Az uralkodói eszmény a régi magyarországi fejedelmi tükrökben*, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2001 (Historia Litteraria, 10), 56–65.
- MERÉNYI VARGA László, *A manierista stíluseszmény Rimay levelében*, ItK, 1970, 503–507.
- *KECSKEMÉTI Gábor, *Rimay retorikai nézeteinek forrásai és összetevői*, ItK, 109(2005), 222–242; ua. = *A szerelem költői: Konferencia Balassi Bálint születésének ötödfélszázadik, Gyöngyösi István halálának háromszázadik évfordulóján, Sárospatak, 2004. május 26–29.*, szerk. SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, Bp., Universitas Kiadó, 2007, 177–202.

2. Szenci Molnár Albert

Szövegek:

- Szenci Molnár könyvajánlásaiból: SZENCI MOLNÁR Albert *Válogatott művei*, kiad. VÁSÁRHELYI Judit, bev. TOLNAI Gábor, Bp., Magvető, 1976, 153–196, 235–255, 293–304.
- Szenci Molnár hanau Bibliá-kiadásának (1608) kísérőszövegeiből: „Az keresztyén olvasóknak”: *Magyar nyelvű bibliafordítások és -kiadások előszavai és ajánlásai a 16–17. századból*, kiad., jegyz. ZVARA Edina, szerk. JANKOVICS József, Bp., Balassi Kiadó, 2003 (Régi Magyar Könyvtár: Források, 14), 189–195; vagy: SZENCI MOLNÁR Albert *Válogatott művei*, kiad. VÁSÁRHELYI Judit, bev. TOLNAI Gábor, Bp., Magvető, 1976, 223–232.
- Szenci Molnár oppenheimi Bibliá-kiadásának (1612) kísérőszövegeiből: „Az keresztyén olvasóknak”: *Magyar nyelvű bibliafordítások és -kiadások előszavai és ajánlásai a 16–17. századból*, kiad., jegyz. ZVARA Edina, szerk. JANKOVICS József, Bp., Balassi Kiadó, 2003 (Régi Magyar Könyvtár: Források, 14), 196–199.
- Szenci Molnár zsolttárainak kísérőszövegeiből: „Az keresztyén olvasóknak”: *Magyar nyelvű bibliafordítások és -kiadások előszavai és ajánlásai a 16–17. századból*, kiad., jegyz. ZVARA Edina, szerk. JANKOVICS József, Bp., Balassi Kiadó, 2003 (Régi Magyar Könyvtár: Források, 14), 155–163; vagy: SZENCI MOLNÁR Albert *Válogatott művei*, kiad. VÁSÁRHELYI Judit, bev. TOLNAI Gábor, Bp., Magvető, 1976, 45–59; vagy: SZENCI MOLNÁR Albert, *Psalterium Ungaricum: Szent Dávid királynak és prófétának százötven zsolttári*, kiad., utószó, jegyz. GYÖRI János, Bp., Szépirodalmi, 1984, 7–14.
- Szenci Molnár zsolttárai közül ismerendő a 2., 3., 6., 8., 23–25., 29., 32., 35., 38., 42., 65., 66., 68., 79., 80., 90., 115., 122., 126., 128., 130., 134., 150. zsolttár, a következő kiadások

- egyike alapján: *Régi magyar költők tára: XVII. század, 6, Szenci Molnár Albert Költői művei*, kiad. STOLL Béla, Bp., Akadémiai Kiadó, 1971.
- SZENCI MOLNÁR Albert *Naplója*, kiad., ford., bev., jegyz. SZABÓ András, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003 (Historia Litteraria, 13), 104–188.
- Szakirodalom:
- TURÓCZI-TROSTLER József, *Szenci Molnár Albert Heidelbergben*, FK, 1(1955), 9–18, 139–162; *ua.* = TURÓCZI-TROSTLER József, *Magyar irodalom – világirodalom: Tanulmányok*, Bp., Akadémiai, 1961, I–II, II, 109–155, 722–727.
- URAY Piroska, *Szenci Molnár Albert prédikációfordításainak helye irodalmunkban = Eszmei és poétikai kérdések a régi magyar prózairodalomban*, szerk. HARGITTAY Emil, Bp., ELTE, 1977 (Acta Iuvenum), 121–142.
- Szenci Molnár Albert és a magyar késő-renaisszánsz*, szerk. CSANDA Sándor, KESERŰ Bálint, Szeged, JATE, 1978 (Adattár, 4).
- *HELTAI János, *Szenci Molnár Albert: Megemlékezés halálának 300. évfordulóján*, Confessio, 1984/3, 68–78.
- *VÁSÁRHELYI Judit, *Szenci Molnár Albert*, TheolSz, 1984/3, 153–159.
- VÁSÁRHELYI Judit, *Eszmei áramlatok és politika Szenci Molnár Albert életművében*, Bp., Akadémiai, 1985 (Humanizmus és Reformáció, 12), 62–83.
- SZENCI MOLNÁR Albert, *Dictionarium Latinovngaricum, Dictionarium Vngaricolatinum*, Nürnberg, 1604 (RMK I, 392–393 – RMNy 919); hasonmás kiadása: kiad. KŐSZEGHY Péter, tan. IMRE Mihály, Bp., MTA Irodalomtudományi Intézete–Akadémiai Kiadó, 1990 (BHA, 25).
- TÓTH Tünde, „Egy vers neménc megjobbitot modgyai”: *Szenci Molnár Albert a versről*, ItK, 1993, 501–509.
- SZABÓ András, *Szenci Molnár Albert Sziléziában = Tarnai Andor-émlékkönyv*, szerk. KECSKEMÉTI Gábor, munkatársak HARGITTAY Emil, THIMÁR Attila, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1996 (Historia Litteraria, 2), 237–248; *ua.*, *Sziléziában és Brandenburgban c.* = SZENCI MOLNÁR Albert *Naplója*, kiad., ford., bev., jegyz. SZABÓ András, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003 (Historia Litteraria, 13), 41–49.
- SZABÓ András, *Szenci Molnár Albert leánykérései = Amor, álom és mámor: A szerelem a régi magyar irodalomban és a szerelem ezredéves hazai kultúrtörténete. Tudományos konferencia, Sátoraljajúhely, 1999. május 26–29.*, szerk. SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, Bp., Universitas Kiadó, 2002, 83–92; *ua.*, *Leánykérések c.* = SZENCI MOLNÁR Albert *Naplója*, kiad., ford., bev., jegyz. SZABÓ András, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2003 (Historia Litteraria, 13), 25–32.
- IMRE Mihály, *Szenci Molnár Albert Psalteriumának poétikai programja 16. századi kontextusban = A magyar költészet műfajai és formátípusai a 17. században: A Szegeden 2003-ban megrendezett régi magyar irodalmi konferencia előadásai*, szerk. ÖTVÖS Péter, PAP Balázs, SZILASI László, VADAI István, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Régi Magyar Irodalom Tanszék, 2005, 239–254.
- SZABÓ András, *Mindennemű háborúság ellen: Szenci Molnár Albert versének hátteréhez = A magyar költészet műfajai és formátípusai a 17. században: A Szegeden 2003-ban megrendezett régi magyar irodalmi konferencia előadásai*, szerk. ÖTVÖS Péter, PAP Balázs, SZILASI László, VADAI István, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Régi Magyar Irodalom Tanszék, 2005, 361–374.
- P. VÁSÁRHELYI Judit, *Szenci Molnár Albert és a Vizsolyi Biblia új kiadásai*, Bp., Universitas Kiadó, 2006 (Historia Litteraria, 21).
- SZABÓ András, *Álmok, előjelek, jóslatok és betegségek Szenci Molnár Albert Naplójában = Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban: A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Irodalomtudományi Tanszéke által szervezett nemzetközi*

konferencia előadásai (2006. május 24–27., Kolozsvár), szerk. BALÁZS Mihály, GÁBOR Csilla, Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság, 2007 (Egyetemi Füzetek, 3), 393–400.

SZABÓ András, *Szenci Molnár Albert és Heidelberg ostroma 1622-ben = Humanizmus, religio, identitástudat: Tanulmányok a kora újkori Magyarország művelődéstörténetéről*, szerk. BITSKEY István, FAZAKAS Gergely Tamás, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2007 (Studia Litteraria, 45), 144–154.

3. A puritanizmus irodalma

Szövegek:

Mikolai Hegedüs János műveiből: *Magyar gondolkodók: 17. század*, vál., kiad., jegyz. TARNÓC Márton, Bp., Szépirodalmi, 1979 (Magyar Remekírók), 524–534.

APÁCZAI CSERE János, *Magyar encyclopaedia (1653 [1655])*, kiad., bev. BÁN Imre, jegyz. GYENIS Vilmos, az előszót ford. RÁJNIS József, Bp., Szépirodalmi, 1959 (Magyar Klasszikusok), 37–58, 161–277 (az előszó, az I. és a VII. fejezet); vagy: *Magyar gondolkodók: 17. század*, vál., kiad., jegyz. TARNÓC Márton, Bp., Szépirodalmi, 1979 (Magyar Remekírók), 656–715 (ugyane fejezetek részletei, más kiadásból is olvashatók).

APÁCZAI CSERE János, *Tanács, mellyet Joachymus Fortius ad egy tanulásába elcsüggedt ifjúknak (1654) = APÁCZAI CSERE János Válogatott pedagógiai művei*, összeáll., bev., jegyz., a latin szövegeket ford. OROSZ Lajos, Bp., Tankönyvkiadó, 1956; 1976², 167–176; *ua.* = APÁCZAI CSERE János, *Magyar logikácska és egyéb írások*, kiad., bev., jegyz. SZIGETI József, Bukarest, Kriterion, 1975 (Téka), 112–125.

APÁCZAI CSERE János, *Az iskolák fölöttébb szükséges voltáról és a magyaroknál való barbár állapotuk okairól (1656) = APÁCZAI CSERE János Válogatott pedagógiai művei*, összeáll., bev., jegyz., a latin szövegeket ford. OROSZ Lajos, Bp., Tankönyvkiadó, 1956; 1976², 181–205; *ua.* = APÁCZAI CSERE János, *Magyar logikácska és egyéb írások*, kiad., bev., jegyz. SZIGETI József, Bukarest, Kriterion, 1975 (Téka), 130–171.

MEDGYESI Pál, *Praxis pietatis, azaz Kegyesség gyakorlás (1636)*, kiad. INCZE Gábor, bev. RAVASZ László, Bp., 1936 (A reformáció és ellenreformáció korának evangéliumi keresztyén [református és evangélikus] egyházi írói, 4); vagy: „*Bízd az jövőökre érdemed jutalmát*”: *Magyar protestáns irodalmi szöveggyűjtemény, I, 16–17. század*, szerk. SZABÓ András, Bp., Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 1998, 321–330 (részletek).

Medgyesi Pál prédikációiból: SZALÁRDI János *Siralmas magyar krónikája (1662–1664)*, kiad., bev., jegyz. SZAKÁLY Ferenc, Bp., Magyar Helikon, 1980 (Bibliotheca Historica), 686–719; vagy: *Magyar gondolkodók: 17. század*, vál., kiad., jegyz. TARNÓC Márton, Bp., Szépirodalmi, 1979 (Magyar Remekírók), 922–956.

TÓTFALUSI KIS Miklós, *Mentség (1698) = Magyar emlékirók: 16–18. század*, vál., kiad., jegyz. BITSKEY István, Bp., Szépirodalmi, 1982 (Magyar Remekírók), 343–468; vagy: TÓTFALUSI KIS Miklós, *Erdélyi féniks: Misztótfalusi Kis Miklós öröksége*, kiad., bev., jegyz. JAKÓ Zsigmond, Bukarest, Kriterion, 1974, 164–280.

Tótfalusi Kis Miklós Biblia-kiadásainak kísérőszövegeiből: „*Az keresztyén olvasóknak*”: *Magyar nyelvű bibliafordítások és -kiadások előszavai és ajánlásai a 16–17. századból*, kiad., jegyz. ZVARA Edina, szerk. JANKOVICS József, Bp., Balassi Kiadó, 2003 (Régi Magyar Könyvtár: Források, 14), 164–167, 204–205.

Szakirodalom:

ZOVÁNYI Jenő, *Puritánus mozgalmak a magyar református egyházban*, Bp., Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, 1911.

BODONHELYI József, *Az angol puritanizmus lelki élete és magyar hatásai*, Debrecen, 1942.

MOLNÁR Attila, *A „protestáns etika” Magyarországon: A puritán erkölcs és hatása*, Debrecen, Ethnica, 1994 (Societas et Ecclesia, 2).

- Ama kegyelemnek mennyei harmatja: A 17. századi magyar puritanizmus irodalmából*, vál., utószó BALOGH Judit, Bp.–Cluj, Harmat–Koinonia, 1995.
- *BÁN Imre, *A XVII. századi magyar puritanizmus irodalom- és művelődéspolitikai jelentősége*, TheolSz, 1976, 175–178; *ua.* = BÁN Imre, *Költők, eszmék, korszakok*, vál., szerk. BITSKEY István, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1997 (Csokonai Universitas Könyvtár: Bibliotheca Studiorum Litterarium, 11), 205–217.
- *KECSKEMÉTI Gábor, *Prédikáció, retorika, irodalomtörténet: A magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században*, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1998 (Historia Litteraria, 5), 88–106.
- PETRŐCZI Éva, *Puritánia: Tanulmányok a magyar és angol puritanizmus irodalmáról*, Bp., Universitas Kiadó, 2006 (Historia Litteraria, 20).
- BÁN Imre, *Apáczai Csere János*, Bp., Akadémiai, 1958 (Irodalomtörténeti Könyvtár, 2).
- Apáczai Csere János emlékezete. „Én gondolkodom, azért vagyok”: Válogatás 350 év Apáczai-irodalmából – A budapesti „Ego cogito ergo sum”-konferencia előadásai (2003. november 13.) Apáczai doktori értekezésének fordításával*, szerk. KOVÁCS Sándor Iván, Bp., Magyar Irodalomtörténeti Társaság, 2004 („Csak tiszta forrásból”: A Magyar Irodalomtörténeti Társaság „Tanulmányok”-sorozata, 1).
- PÉTER Katalin, *A bibliaolvasás mindenkinek szóló programja Magyarországon*, TheolSz, 1986, 335–347.
- JANKOVICS József, *Devotio és desperatio, avagy az ismétlődés szerepe Tótfalusi Mentsége szerkezetének kialakulásában* = JANKOVICS József, *Ex occidente... A 17. századi magyar irodalom európai kapcsolatai*, Bp., Balassi Kiadó, 1999 (Régi Magyar Könyvtár: Tanulmányok, 3), 193–203.

4. Pázmány Péter

Szövegek:

- PÁZMÁNY Péter, *Egy tudakozó prédikátor nevével íratott öt levél (1613)*, kiad., utószó, jegyz. BITSKEY István, Bp., Európa Könyvkiadó, 1984, 5–149.
- Pázmány Péter prédikációskönyvéből: *Az én kegyelmes Uramhoz, a teljes Szentháromság egy bizony Istenhez alázatos ajánló irásom; A keresztyén olvasókhoz; Négy dologrúl tudósíttatnak az olvasók; A keresztyén prédikátorokhoz intés; Mint kell a fiaknak tisztelni szüléjeket; A részegségnek veszedelmes undokságáruil; Az ördögi kísértetekruil; Mint kell a keresztyén leányt nevelni* (ezek legjobb kiadása: PÁZMÁNY Péter, *Válogatott prédikációk*, kiad., utószó HARGITTAY Emil, Bp., Balassi Kiadó, 2000 (Millenniumi Könyvtár, 76), 7–111, 133–159; más kiadásból is olvashatók); *A fiaknak istenes nevelésérül; A buja fajtalanságnak veszedelmességérül* (ezek: PÁZMÁNY Péter *Művei*, vál., kiad., jegyz. TARNÓC Márton, Bp., Szépirodalmi, 1983 (Magyar Remekírók), 649–668, 728–745).
- MAGYARI István, *Az országokban való sok romlásoknak okairól (1602)*, kiad. KATONA Tamás, utószó MAKKAI László, Bp., Magyar Helikon, 1979 (Bibliotheca Historica), 5–25, 138–145, 153–183, 187–206.
- PÁZMÁNY Péter, *Felelet* = PÁZMÁNY Péter, *Felelet Magyarai István sárvári prédikátornak az ország romlása okairul írt könyvére (1603)*, kiad. HARGITTAY Emil, Bp., Universitas Kiadó, 2000 (Pázmány Péter Művei: Kritikai kiadás, 1), 28–106; *vagy*: PÁZMÁNY Péter *Művei*, vál., kiad., jegyz. TARNÓC Márton, Bp., Szépirodalmi, 1983 (Magyar Remekírók), 5–25.

Szakirodalom:

- *BÁN Imre, *A magyar barokk próza változatai*, It, 53(1971), 473–500; *ua.* = BÁN Imre, *Eszmék és stílusok: Irodalmi tanulmányok*, Bp., Akadémiai, 1976, 186–202; *ua.* = *Válogatás a régi magyar irodalom szakirodalmából 1772-ig*, I–II, szerk. S. SÁRDI Margit, Bp., Tankönyvkiadó, 1983, II, 477–498.
- BITSKEY István, *Humanista erudíció és barokk világnépek: Pázmány Péter prédikációi*, Bp.,

- Akadémiai, 1979 (Humanizmus és Reformáció, 8), 36–44, 135–140.
- *BITSKEY István, *Pázmány Péter*, Bp., Gondolat, 1986 (Magyar História: Életrajzok), 5–216.
- HELTAI János, *Bethlen Péter és Pázmány*, OSZK Évk, 1982/83 [1987], 411–422.
- LUKÁCSY Sándor, *Pázmány fordítói elvei és gyakorlata*, ItK, 1990, 1–20; *ua.* = LUKÁCSY Sándor, *Isten gyertyácskái*, Pécs, Jelenkor, 1994 (Élő Irodalom), 54–80.
- BITSKEY István, *Bethlen, Pázmány és a Káldi-biblia*, Száz, 1981, 737–743; *ua.* = BITSKEY István, *Eszmék, művek, hagyományok: Tanulmányok a magyar reneszánsz és barokk irodalomról*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1996 (Csokonai Universitas Könyvtár: Bibliotheca Studiorum Litterarium, 7), 195–203.
- BITSKEY István, *Pázmány grazi vitairatai = Pázmány Péter emlékezete: Halálának 350. évfordulóján*, szerk. LUKÁCS László, SZABÓ Ferenc, Róma, Detti, 1987, 181–196; *ua.* = BITSKEY István, *Eszmék, művek, hagyományok: Tanulmányok a magyar reneszánsz és barokk irodalomról*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1996 (Csokonai Universitas Könyvtár: Bibliotheca Studiorum Litterarium, 7), 161–178.
- BITSKEY István, *Pázmány Péter Korán-cáfolata = BITSKEY István, Eszmék, művek, hagyományok: Tanulmányok a magyar reneszánsz és barokk irodalomról*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1996 (Csokonai Universitas Könyvtár: Bibliotheca Studiorum Litterarium, 7), 179–194.
- BITSKEY István, *Retorika és etika Pázmány Péter prédikációiban*, ItK, 1998, 687–695; *ua.* = BITSKEY István, *Virtus és religió: Tanulmányok a régi magyar irodalmi műveltségről*, Miskolc, Felsőmagyarország Kiadó, 1999, 172–184; *ua.* = *Visszapillantó tükör: Tanulmányok Lukácsy Sándor 75. születésnapjára*, szerk. KERÉNYI Ferenc, KECSKEMÉTI Gábor, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2000, 25–33.
- BITSKEY István, *Pázmány Péter felső-magyarországi missziója = BITSKEY István, Virtus és religió: Tanulmányok a régi magyar irodalmi műveltségről*, Miskolc, Felsőmagyarország Kiadó, 1999, 58–69; *ua.* = *Pázmány Péter és kora*, szerk. HARGITTAY Emil, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2001 (Pázmány Irodalmi Műhely: Tanulmányok, 2), 71–80.
- THIMÁR Attila, *Pázmány Péter a vitapartner?*, ItK, 1999, 114–127.
- *BITSKEY István, *Ekkleziológia és retorika Pázmány Péter műveiben*, ItK, 2000, 294–310.
- HILLER István, *Pázmány Péter és a Habsburg diplomácia = Pázmány Péter és kora*, szerk. HARGITTAY Emil, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2001 (Pázmány Irodalmi Műhely: Tanulmányok, 2), 139–150.
- TUSOR Péter, *Pázmány állandó római követségének terve (1632–1634) = Pázmány Péter és kora*, szerk. HARGITTAY Emil, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2001 (Pázmány Irodalmi Műhely: Tanulmányok, 2), 151–175.
- HARGITTAY Emil, *Irodalomszemlélet Pázmány előszavaiban és könyvajánlásaiban = Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban*, szerk. BITSKEY István, OLÁH Szabolcs, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2004 (Csokonai Universitas Könyvtár: Bibliotheca Studiorum Litterarium, 31), 374–383; *ua.* = HARGITTAY Emil, *Filológia, eszmetörténet és retorika Pázmány Péter életművében*, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2009 (Historia Litteraria, 25), 191–197.
- BALÁZS Mihály, *Az Őt szép levél 1609-ben = BALÁZS Mihály, Felekezeti és fikció: Tanulmányok 16–17. századi irodalmunkról*, Bp., Balassi Kiadó, 2006 (Régi Magyar Könyvtár: Tanulmányok, 8), 193–216.
- TURÓCZI-TROSTLER József, *Az országokban való sok romlásoknak okairól: Forrástanulmány Magyar István könyvéről*, Minerva, 9(1930), 233–251; *ua.* = TURÓCZI-TROSTLER József, *Magyar irodalom – világirodalom: Tanulmányok*, Bp., Akadémiai, 1961, I–II, I, 150–166, 560–562.
- *KEISZ Ágoston, *Magyar és Pázmány vitája = Pázmány Péter és kora*, szerk. HARGITTAY

Emil, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2001 (Pázmány Irodalmi Műhely: Tanulmányok, 2), 219–250.

THIMÁR Attila, „*Halhacza mit mond Zent Bernard ti felőletec*”: *Gondolatok Pázmány Feleletéről = Pázmány Péter és kora*, szerk. HARGITTAY Emil, Piliscsaba, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2001 (Pázmány Irodalmi Műhely: Tanulmányok, 2), 205–218.

5. Zrínyi Miklós

Szövegek:

ZRÍNYI Miklós *Adriai tengernek Syrenaia* c. kötete, ill. belőle a *Szigeti veszedelem* a következő kiadásokból olvasható: ZRÍNYI Miklós, *Adriai tengernek Syrenaia*, Bécs, 1651; hasonmás kiadása: utószó KOVÁCS Sándor Iván, Bp., Akadémiai Kiadó–Magyar Helikon, 1980; ZRÍNYI Miklós, *Szigeti veszedelem (1651)*, kiad. KLANICZAY Tibor, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1984, 5–332; ZRÍNYI Miklós, *Szigeti veszedelem (1651)*, szerk., kiad., jegyz. KIRÁLY Erzsébet, Bp., Ikon Kiadó, 1993 (Matúra Klasszikusok); rövidített (egyéb diákkönyvtári) kiadások nem használhatók.

ZRÍNYI Miklós, *Mátyás-elmélkedések, Áfium = ZRÍNYI Miklós Prózai művei*, kiad. KOVÁCS Sándor Iván, Bp., Zrínyi, 1985 (Zrínyi-Könyvtár, 1), 177–228 (más – nem rövidített – kiadásból is olvashatók).

Szakirodalom:

KLANICZAY Tibor, *Zrínyi Miklós*, Bp., Akadémiai, 1954; 1964², 75–317.

KIRÁLY Erzsébet, KOVÁCS Sándor Iván, *A meghajló és beszélő feszület jelenete a „Szigeti veszedelem” II. énekében = KIRÁLY Erzsébet, KOVÁCS Sándor Iván, „Adria tengernek fönnforgó habjai”: Tanulmányok Zrínyi és Itália kapcsolatáról*, Bp., Szépirodalmi, 1983, 124–141.

*KOVÁCS Sándor Iván, *A Zrínyi-könyvtár Petrarca-kötetei és az „Adriai tengernek Syrenaia” kompozíciója = KIRÁLY Erzsébet, KOVÁCS Sándor Iván, „Adria tengernek fönnforgó habjai”: Tanulmányok Zrínyi és Itália kapcsolatáról*, Bp., Szépirodalmi, 1983, 34–47.

KOVÁCS Sándor Iván, „*Ennyi mód két phoenix öszvecsingolódik*”: *A „Gerusalemme liberata” és a „Szigeti veszedelem” nászjelenete = KIRÁLY Erzsébet, KOVÁCS Sándor Iván, „Adria tengernek fönnforgó habjai”: Tanulmányok Zrínyi és Itália kapcsolatáról*, Bp., Szépirodalmi, 1983, 160–170.

KIRÁLY Erzsébet, *Poétikai fogalmak Zrínyi Syrena-kötetének előszavában*, ItK, 1984, 277–289.

*KLANICZAY Tibor, *Zrínyi helye a XVII. század politikai eszméinek világában = KLANICZAY Tibor, Pallas magyar ivadéka*, Bp., Szépirodalmi, 1985, 153–211; ua., *Korszerű politikai gondolkodás és nemzetközi látókör Zrínyi műveiben c. = Irodalom és ideológia a 16–17. században*, szerk. VARJAS Béla, Bp., Akadémiai, 1987 (Memoria Saeculorum Hungariae, 5), 337–400.

KOVÁCS Sándor Iván, *A lírikus Zrínyi*, Bp., Szépirodalmi, 1985, 49–63 (*A „Szigeti veszedelem” keletkezésére utaló kormeghatározó adatok*).

KOVÁCS Sándor Iván, *A lírikus Zrínyi*, Bp., Szépirodalmi, 1985, 128–221 (*A magyar hagyomány és az olasz költői formák alkalmazása: az ekhós vers és a „Fantasia poetica”; A Viola-ciklus*).

KOVÁCS Sándor Iván, *Zrínyi prózairói remekműve: a „Mátyás király életéről való elmélkedések” (1990) = KOVÁCS Sándor Iván, A „Syrena” és a szobor*, Pécs, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, 1993 (Pécsi Tudománytár), 31–39.

SZÖRÉNYI László, *A Szigeti veszedelem és az európai epikus hagyomány*, MTA I. OK, 31(1979), 281–292; ua. = SZÖRÉNYI László, *Hunok és jezsuiták: Fejezetek a*

- magyarországi latin hősepika történetéből, Bp., AmfipressZ, 1993, 15–24.
- SZÖRÉNYI László, *Panegyricus és eposz: Zrínyi és Cortesius*, ItK, 1987–1988, 141–149; *ua.* = SZÖRÉNYI László, *Hunok és jezsuiták: Fejezetek a magyarországi latin hősepika történetéből*, Bp., AmfipressZ, 1993, 25–33.
- CSONKA Ferenc, „Mindenütt feljül ég, a föld lészen alsó.” (*Adalékok és észrevételek Zrínyi három epigrammájához*) = *Tarnai Andor-émlékkönyv*, szerk. KECSKEMÉTI Gábor, munkatársak HARGITTAY Emil, THIMÁR Attila, Bp., Universitas Könyvkiadó, 1996 (*Historia Litteraria*, 2), 57–74.
- CSILLAG István, *Zrínyi Mátyás király életéről való elmélkedések című művének datálásához*, ItK, 2000, 97–99.
- HARGITTAY Emil, *Gloria, fama, literatura: Az uralkodói eszmény a régi magyarországi fejedelmi tükrökben*, Bp., Universitas Könyvkiadó, 2001 (*Historia Litteraria*, 10), 71–81.
- BENE Sándor, *Őskeresők (A Zrínyi-családtörténet és műfaji háttere)*, ItK, 2003, 3–42.
- NAGY Levente, *Zrínyi és Erdély: A költő Zrínyi Miklós irodalmi és politikai kapcsolatai Erdellyel*, Bp., Argumentum Kiadó, 2003 (*Irodalomtörténeti Füzetek*, 154).
- BESSENYEI József, *Szigetvári Zrínyi Miklós = Septuagesimo anno humanissime peracto: Tanulmányok Kulcsár Péter 70. születésnapjára*, szerk. HORVÁTH Zita, Miskolc, Miskolci Egyetem, 2004 (*Publicationes Universitatis Miskolcensis: Sectio Philosophica*, tom. IX, fasc. 4), 39–59.
- SZÖRÉNYI László, *Zrínyi és Vida, avagy a neolatin vergiliusi eposzmodell = Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban*, szerk. BITSKEY István, OLÁH Szabolcs, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2004 (*Csokonai Universitas Könyvtár: Bibliotheca Studiorum Litterarium*, 31), 297–315.
- KISS Farkas Gábor, *Zrínyi, Marino és az epikus malom = A magyar költészet műfajai és formátípusai a 17. században: A Szegeden 2003-ban megrendezett régi magyar irodalmi konferencia előadásai*, szerk. ÖTVÖS Péter, PAP Balázs, SZILASI László, VADAI István, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Régi Magyar Irodalom Tanszék, 2005, 255–269.
- ÁCS Pál, *A „helyettes áldozat” allegóriái a Zrínyiasz IX. énekében = ÁCS Pál, „Elváltozott idők”: Irányváltások a régi magyar irodalomban*, Bp., Balassi Kiadó, 2006 (*Régi Magyar Könyvtár: Tanulmányok*, 6), 140–157.
- FAZEKAS Sándor, „Obsidio Szigetiana”: *Meditáció a Zrínyiasz magyar címadásáról*, *AHistLittHungAUnivSzeg*, 29(2006), 59–63.

6. Gyöngyösi István és a barokk udvari költészet

Szövegek:

- GYÖNGYÖSI István, *Márssal társolkodó Murányi Vénus (1664)*, kiad., jegyz. JANKOVICS József, NYERGES Judit, utószó JANKOVICS József, Bp., Balassi Kiadó, 1998 (*Régi Magyar Könyvtár: Források*, 8), 5–139.
- GYÖNGYÖSI István, *Porábúl megéledett Főnix avagy Kemény János emlékezete (1693)*, kiad., jegyz. JANKOVICS József, NYERGES Judit, utószó JANKOVICS József, Bp., Balassi Kiadó, 1999 (*Régi Magyar Könyvtár: Források*, 10), 5–200.
- Esterházy Pál verseiből: *Régi magyar költők tára: XVII. század, 12, Madách Gáspár, egy névtelen, Beniczky Péter, gróf Balassa Bálint, Listius László, Esterházy Pál és Fráter István versei*, kiad. VARGA Imre, CS. HAVAS Ágnes, STOLL Béla, Bp., Akadémiai Kiadó, 1987, 517–521, 526–529, 533–546, 577–580, 584–587, 588–591; vagy: *Magyar költők 17. század – A kuruc kor költészete*, vál., kiad., jegyz. KOMLOVSZKI Tibor, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1990, I–II (*Magyar Remekírók*), 500–520; vagy: *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból, II, Barokk és késő-barokk rokokó*, szerk., vál., előszó, bev. KOVÁCS Sándor Iván, kiad., magy. CSILLAG István, NAGY Levente, ORLOVSZKY Géza, S. SÁRDI Margit, munkatársak BENITS Péter, BORIÁN Elréd, KISS

Farkas Gábor, LACZHÁZI Gyula, MAJZER Mónika, Bp., Osiris Kiadó, 2000 (Osiris Tankönyvek), 227–247.

Szakirodalom:

AGÁRDI Péter, *Gyöngyösi István és a középnemesi rendiség*, ItK, 1968, 125–152; *ua.* = *Válogatás a régi magyar irodalom szakirodalmából 1772-ig*, I–II, szerk. S. SÁRDI Margit, Bp., Tankönyvkiadó, 1983, II, 584–621.

*KIBÉDI VARGA Áron, *Retorika, poétika, műfajok: Gyöngyösi István költői világa*, It, 1983, 545–591; *ua.* = KIBÉDI VARGA Áron, *Szavak, világok*, Pécs, Jelenkor Kiadó, 1998, 179–191.

KOVÁCS Sándor Iván, *Gyöngyösi Kemény-eposzának Zrínyi-imitációi*, ItK, 1985, 389–414; *ua.* = KOVÁCS Sándor Iván, *Koboz és virginál: Három tanulmány*, Békéscsaba, Megyei Könyvtár, 1990, 5–42; *ua.* = KOVÁCS Sándor Iván, „*Eleink tündöklősege*”: *Tanulmányok, esszék*, Bp., Balassi Kiadó, 1996, 19–50.

R. VÁRKONYI Ágnes, *A rejtőzködő Murányi Vénus*, Bp., Helikon, 1987 (Labirintus), 5–30, 151–236; vagy: R. VÁRKONYI Ágnes, *Márssal társalkodó Murányi Vénus 1664-ben*, It, 1980, 77–104.

NAGY Levente, *Időszerkezet és individuumszemlélet három 17. századi magyar eposzban (Szigeti veszedelem, Kemény János emlékezete, Rákóczi-eposz)*, ItK, 2000, 197–223.

JANKOVICS József, *Gyöngyösi István költészetének poétikai-retorikai forrásvidéke = Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban*, szerk. BITSKEY István, OLÁH Szabolcs, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2004 (Csokonai Universitas Könyvtár: Bibliotheca Studiorum Litterarium, 31), 330–337.

A szerelem költői: Konferencia Balassi Bálint születésének ötödfélszázadik, Gyöngyösi István halálának háromszázadik évfordulóján, Sárospatak, 2004. május 26–29., szerk. SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza, Bp., Universitas Kiadó, 2007.

7. Korszak- és stílusfogalmak: felvilágosodás, klasszicizmus, romantika

-BÍRÓ Ferenc, *A felvilágosodás korának magyar irodalma*, 1998³, 418–440.

-MEZEI Márta, *1772 – a kultikus ünnepléstől az irodalomtörténeti elemzésig*, ItK, 1990/3.

-SZAUDER József, *Az estve és Az álom. Felvilágosodás és klasszicizmus*, 1970, 5–56, 92–122.

-SZAUDER József, *A romantika útján. Tanulmányok*, 1961, 7–49.

8. Irodalom- és közösségfogalmak: felekezeti közösségi, államközösségi, eredetközösségi, hagyományközösségi identitás

-DEBRECZENI Attila, *Az irodalomfogalom változása az 1780-as, 1790-es évek magyar irodalmában*, It, 2000/3.

-DEBRECZENI Attila, *Nemzet és identitás*, ItK, 2001/5–6.

-KOSÁRY Domokos, *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*, 1980, 266–301.

-S. VARGA Pál, *A nemzeti költészet csarnokai. A nemzeti irodalom fogalmi rendszerei a 19. századi magyar irodalomtörténeti gondolkodásban*, 2005, 13–26, 159–166, 233–248, 275–287.

-TAKÁTS József, *Politikai beszédmodok a magyar 19. század elején (Keret)*, ItK, 1998/5–6. = T. J., *Ismerős idegen terep. Irodalomtörténeti tanulmányok és bírálatok*, 2007.

9–10. A nyelvkérdés és a nyelvújítási mozgalom I–II.

-*Tanulmányok a magyar nyelv ügyének 18. századi történetéből*, szerk. BÍRÓ Ferenc, 2005, 71–127, 261–301.

-*A magyar kritika évszázadai, I (Rendszerek a kezdetektől a romantikáig)*, szerk. TARNAI Andor, CSETRI Lajos, 1981, 381–446.

-BÍRÓ Ferenc, *A felvilágosodás korának magyar irodalma*, 1998³, 117–137.

- CSETRI Lajos, *Egység vagy különbözőség? Nyelv és irodalomszemlélet a magyar irodalmi nyelvújítás korszakában*, 1990, 11–103.
- CSETRI Lajos, *Kazinczy és a nyelvújítás*, Tiszatáj, 1985/7; CS. L., *Kazinczy nyelvújítása = Klasszika és romantika között*, szerk. KULIN Ferenc, MARGÓCSY István, 1990.
- HÁSZ-FEHÉR Katalin, *A magyar nyelvűség programjai a XVIII–XIX. század fordulóján = Historia litteraria a XVIII. században*, szerk. CSÖRSZ RUMEN István, HEGEDŰS Béla, TÜSKÉS Gábor, 2006.
- MARGÓCSY István, *A magyar nyelv státusa a XVIII. század második felében = Folytonosság vagy fordulat (A felvilágosodás kutatásának időszerű kérdései)*, szerk. DEBRECZENI Attila, 1996.
- SZAJBÉLY Mihály, „*Idznak a ’ magyar tollak*”. *Irodalomszemlélet a magyar felvilágosodás korában, a 18. század közepétől Csokonai haláláig*, 2001, 15–31.
- TOLCSVAI NAGY Gábor, *A nyelvi és irodalmi ízlésvita nagy, nyilvános szakasza = A magyar irodalom történetei*, II, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, 2007.

11. Intézményesülés: irodalmi társaskörök, akadémiai mozgalom

- Tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémia megalapításáról*, szerk., DOBROSSY István, 1997.
- FÁBRI Anna, *Az irodalom magánélete. Irodalmi szalonok és társaskörök Pesten 1779–1848*, 1987.
- THIMÁR Attila, *Az irodalmi intézményrendszer kialakulása Magyarországon = A magyar irodalom történetei*, I, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, Bp., 2007.
- WALDAPFEL József, *Hogyan lett Pest a magyar irodalom fővárosa? = W. J., Irodalmi tanulmányok*, 1957.

12. Intézményesülés: lapok, folyóiratok, könyvkiadás

- A magyar sajtó története*, I (1705–1848), szerk. KÓKAY György, 1979.
- Első folyóirataink: Uránia*, kiad. SZILÁGYI Márton, 1999.
- Első folyóirataink: Orpheus*, kiad. DEBRECZENI Attila, 2001.
- Első folyóirataink: Magyar Museum*, I–II, kiad. DEBRECZENI Attila, 2004.
- KÓKAY György, *A magyar hírlap- és folyóiratirodalom kezdetei 1780–1795*, 1970.
- KOSÁRY Domokos, *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*, 1980, 524–571.
- SZAJBÉLY Mihály, *Könyv- és lapkiadás a felvilágosodás idején és a reformkorban = A magyar irodalom történetei*, II, szerk. SZEGEDY-MASZÁK Mihály, 2007.

13. Intézményesülés: „pennatsatak”

- Pennaháborúk. Nyelvi és irodalmi viták 1781–1826*, szerk. SZALAI Anna, 1980.
- Tollharcok. Irodalmi és színházi viták 1830–1847*, szerk. SZALAI Anna, 1981.
- MARGÓCSY István, *A Révai-Verseghy-vita eszme- és kultúrtörténeti vonatkozásai = Klasszika és romantika között*, szerk. KULIN Ferenc, MARGÓCSY István, 1990.
- SZAJBÉLY Mihály, „*Idznak a ’ magyar tollak*”. *Irodalomszemlélet a magyar felvilágosodás korában, a 18. század közepétől Csokonai haláláig*, 2001, 107–137.

14. Intézményesülés: mecenatura, hivatásosodás, írókultusz

- DEBRECZENI Attila, „*Tudós hazafiság*” (*Egy beszédmod a XVIII. század végének magyar irodalmában*), It, 2001/4.
- MARGÓCSY István, *A költészet ünnepe (Az 1843-as Kisfaludy Sándor-ünnep jelentősége) = M. I., „...Égi és földi virágzás tükre...” Tanulmányok a magyar irodalmi kultuszokról*, 2007.
- PORKOLÁB Tibor, „*Nagyjainknak pantheonja épül*”. *Közösségi emlékezet, panteonizáció, emlékbeszéd*, 2005, 63–109.

-RÁKAI Orsolya, *Az irodalomtudós tekintete. Az önállósuló irodalom társadalmi integrációja és az esztétikai tapasztalat problémái 1780 és 1830 között*, 2008, 217–260.

Ajánlott irodalom a tantárgyi egység egészéhez vagy 14 heti tematikus leírásának megfelelő beosztásban:

Több tételhez használható szövegkiadások, egyetemi szöveggyűjtemények és idegen nyelvű átfogó irodalomtörténet:

Ernö KULCSÁR Szabó, hg. *Geschichte Der Ungarischen Literatur: Eine Historisch-Poetologische Darstellung*. Berlin, Boston: De Gruyter, 2013.

Magyar gondolkodók: 17. század, vál., kiad., jegyz. TARNÓC Márton, Bp., Szépirodalmi, 1979 (Magyar Remekírók).

Magyar költők 17. század – A kuruc kor költészete, vál., kiad., jegyz. KOMLOVSZKI Tibor, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1990, I–II (Magyar Remekírók).

Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez: Reneszánsz kor, főszerk. TARNAI Andor, szerk. BITSKEY István, Bp., Tankönyvkiadó, 1990.

„Bízd az jövődökre érdemed jutalmát”: *Magyar protestáns irodalmi szöveggyűjtemény, I, 16–17. század*, szerk. SZABÓ András, Bp., Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 1998.

Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból, I, Késő-reneszánsz manierizmus és korabarokk, szerk., vál., előszó, bev. KOVÁCS Sándor Iván, kiad., magy. CSILLAG István, NAGY Levente, ORLOVSZKY Géza, S. SÁRDI Margit, munkatársak BORIÁN Elréd, KISS Farkas Gábor, MAJZER Mónika, Bp., Osiris Kiadó, 1998 (Osiris Tankönyvek).

Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból, II, Barokk és késő-barokk rokokó, szerk., vál., előszó, bev. KOVÁCS Sándor Iván, kiad., magy. CSILLAG István, NAGY Levente, ORLOVSZKY Géza, S. SÁRDI Margit, munkatársak BENITS Péter, BORIÁN Elréd, KISS Farkas Gábor, LACZHÁZI Gyula, MAJZER Mónika, Bp., Osiris Kiadó, 2000 (Osiris Tankönyvek).

„Az keresztyén olvasóknak”: *Magyar nyelvű bibliafordítások és -kiadások előszavai és ajánlásai a 16–17. századból*, kiad., jegyz. ZVARA Edina, szerk. JANKOVICS József, Bp., Balassi Kiadó, 2003 (Régi Magyar Könyvtár: Források, 14).